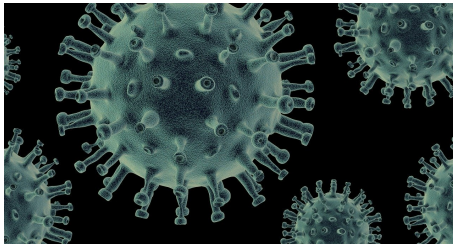

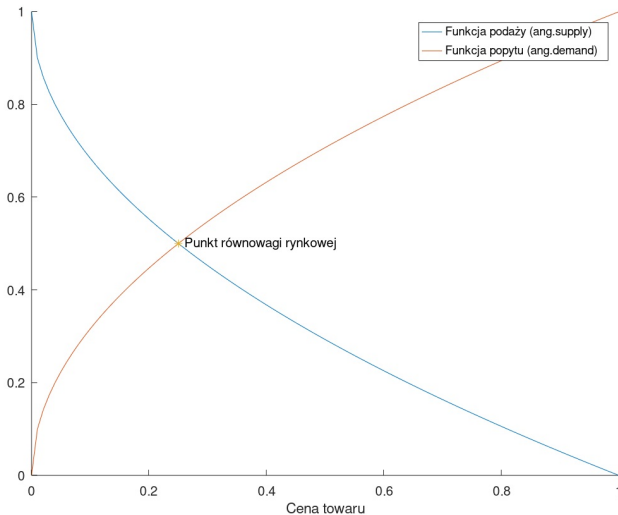
Teoria przedsiębiorstwa, różne rodzaje konkurencji (część 1).

11 maja 2020

- Przedsiębiorca, czyli producent dostarcza na rynek produkt po cenie $p > 0$;
- Konsument zamierza kupić $D(p)$ jednostek produktu, ale po jak najniższej cenie;
- Przedsiębiorca zamierza sprzedać $S(p)$ jednostek produktu, ale po jak najwyższej cenie;
- Funkcja $D(p)$ to *funkcja popytu* i maleje z p , funkcja $S(p)$ to *funkcja podaży* i rośnie z p ;

Ilustracja punktu równowagi rynkowej

Ilustracja punktu równowagi rynkowej

- Niech p^* - cena równowagi rynkowej;
- Gdy cena p jest równa p^* , konsument będzie skłonny zakupić dokładnie tyle produktu ile dostarczy przedsiębiorca, a przedsiębiorca sprzeda wszystko co wyprodukował (wyczyszczenie rynku *ang. market clearing*);
- Gdy cena $p < p^*$, konsument będzie skłonny kupić znacznie więcej niż producent jest w stanie wyprodukować (nadmierny popyt);
- Gdy cena $p > p^*$, konsument kupi znacznie mniej towaru niż producent wyprodukuje (nadmierna podaż, lub *nadpodaż*);

- Gdy $p < p^*$, konsumenci zaczną masowo wykupywać produkt, a producent nie nadąży z produkcją. W konsekwencji podwyższy cenę;
- Gdy $p > p^*$, konsumenci postrzymają się od zakupów i przedsiębiorca sprzeda mniej niż wyprodukował, a w magazynach będzie miał nadwyżkę. W konsekwencji obniży cenę;
- Gdy $p = p^*$ to mówimy, że cena w równowadze i wtedy producent nie zmieni ceny ponieważ:
  - 1 sztuczne zawyżanie ceny rynkowej przez przedsiębiorcę spowoduje, że nie sprzeda w pełni swoich produktów;
  - 2 skuteczny nacisk konsumenta na obniżenie ceny spowoduje, że ostatecznie producent zmniejszy produkcję.

- Zakładamy, że cena $p = p^*$ jest w równowadze rynkowej;
- Zatem zakładamy, że wszystkie wyprodukowane produkty $y \geq 0$ zostaną sprzedane;
- Zatem producent ma *utarg* (zysk ze sprzedaży) $p y$;
- Od utargu producent odejmuje *koszty całkowite* - tc , które dzielą się na
  - 1 *koszty stałe* - f_c , czyli niezależne od produkcji (np. koszty wynajmu pomieszczeń, koszty ochrony, koszty ubezpieczenia, podatki jeśli są płacone ryczałtem);
  - 2 *koszty zmienne* - tv czyli zależne (bezpośrednio lub pośrednio) od produkcji (np. koszty zakupu narzędzi, zatrudnienie pracowników, koszty pośrednictwa, koszty transportu, podatki);

- Zysk przedsiębiorcy to utarg minus koszty

$$\pi(y) = p y - tc(y) = p y - f_c - tv(y)$$

- Celem producenta jest znalezienie poziomu produkcji y^* dla którego zysk (utarg minus koszty) będzie największy:

$$\pi^* := \pi(y^*) = \max_{y \geq 0} \pi(y);$$

- 1 jeśli $\pi^* < 0$ to przedsiębiorca poniesie straty niezależnie od poziomu produkcji;
- 2 w takich okolicznościach przedsiębiorca zaniecha produkcji, a w skrajnych przypadkach wycofa się z rynku.

Producent zwykle działa w warunkach konkurencji. **Gdy produkt ma określoną jakość**, wyróżniamy trzy podstawowe konkurencji:

- 1 **konkurencja doskonała** - na rynku działa duża i nieokreślona liczba podmiotów, a cena rynkowa nie zależy od poziomu produkcji poszczególnego przedsiębiorcy np. rynek produktów rolnych, pieczywa, warzyw i owoców, a także rynek podstawowych usług np. fryzjer, kosmetyczka;
- 2 **monopol** - na rynku działa jeden podmiot, który samodzielnie ustala cenę w zależności od ilości produktu wprowadzonego na rynek; monopolistą jest się czasowo, bo konkurencja powiawia się bardzo szybko.
- 3 **oligopol** - na rynku działa niewielka, ale określona liczba podmiotów, które wspólnie ustalają cenę w zależności od łącznej produkcji np. wydobywanie paliw kopalnych, wydobywanie złota, srebra, miedzi; Gdy działają dwa podmioty mamy *duopol*.

Wszystkie
podmioty są jednakowe,

- wychodzą z założenia, że cena p nie zależy od produkcji;
- nie widzą swojego wpływu na kształtowanie się ceny;
- zatem ich zysk z produkcji $y > 0$ wyraża się wzorem:

$$\pi(y) = py - tc(y);$$

Rysunek: Rynek warzyw i owoców-przykład konkurencji doskonałej

Jest jeden przedsiębiorca, który

- decydując się na poziom produkcji $y > 0$ (czyli podaż) wybiera cenę tak, aby była w równowadze:

$$D(p) = S(p) = y := y^d.$$

- zatem wybierze cenę $p = D^{-1}(y)$
- zatem jego zysk z produkcji $y > 0$ wyraża się wzorem:

$$\pi(y) = py - tc(y) = D^{-1}(y)y - tc(y).$$

Rysunek: Niektórzy przewoźnicy są (czasowo) monopolistami.

Jest n przedsiębiorców,

- Każdy i -ty producent wybiera poziom $y_i > 0$, co daje podaż $\tilde{y} = \sum_{j=1}^n y_j$;
- Producenci wspólnie zaoferują cenę, tak aby była w równowadze:

$$p = D^{-1}(\tilde{y});$$

- zatem jego zysk z produkcji przedsiębiorcy i wyraża się wzorem:

$$\pi_i(y) = D^{-1}(\tilde{y}) y_i - tc_i(y_i) = D^{-1}(\tilde{y}) y_i - tc(y_i).$$

Rysunek: Wydobywanie, przykład oligopolu.

Niezależnie od rodzaju konkurencji:

- 1 Przedsiębiorca wybierze poziom produkcji $y^* \geq 0$, aby zysk π był maksymalny;
- 2 Gdy wybierze optymalny poziom produkcji, musi sobie odpowiedzieć na pytanie czy opłaca mu się wchodzić na rynek, czy może zaniechać, lub wstrzymać produkcję:
  - jeśli utarg przekroczy koszty, przedsiębiorca wejdzie na rynek;
  - jeśli koszty przekroczą utarg, przedsiębiorca wycofa się z rynku i zaniecha produkcji.

Przykład

Rozważmy problem przedsiębiorstwa działającego w warunkach konkurencji doskonałej z ustaloną ceną $p > 0$ i kosztami całkowitymi postaci $tc(y) = y^2 + y + f_c$, gdzie $f_c \geq 0$ są kosztami stałymi oraz $y \geq 0$.

- 1 Znajdź taką produkcję $y^*(p)$, aby zysk przedsiębiorcy był największy;
- 2 Oblicz elastyczność cenową optymalnej produkcji $y^*(p)$ gdy $p \neq 1$;
- 3 Dla jakich cen przedsiębiorca zaniecha produkcji?;
- 4 Niech $p = 3$. Dla jakich kosztów stałych przedsiębiorca wycofa się z rynku?

Ad. 1. Zysk przedsiębiorcy to

$$\pi(y) = py - y^2 - y - f_c.$$

Funkcja zysku jest wklęsła, bo funkcja kosztów jest wypukła. Można to sprawdzić również licząc drugą pochodną

$$\pi''(y) = -2 < .0$$

Zatem wystarczy znaleźć $y > 0$ tak aby

$$\pi'(y) = p - 2y - 1 = 0.$$

Jeśli $p \in (0, 1]$, $\pi'(y) \leq 0$ dla $y \geq 0$, stąd optymalny poziom produkcji wynosi $y^*(p) = 0$. Gdy $p > 1$ optymalny poziom wyniesie $y^*(p) = \frac{p-1}{2}$.

Ad. 2. Elastyczność cenową liczymy jak elastyczność funkcji względem p . Dla wszystkich $p \in (0, 1)$, $y^*(p) = 0$ stąd

$$\mathcal{E}_{y^*}(p) = 0.$$

Gdy $p > 1$ mamy $y^*(p) = \frac{p-1}{2}$ stąd

$$\mathcal{E}_{y^*}(p) = \frac{(y^*)'(p)}{y^*(p)} p = \frac{p}{p-1}.$$

Ad. 3. Zaniecha produkcji jeśli $y^*(p) = 0$, a to z Ad 1. zachodzi gdy $p \in (0, 1]$ i to niezależnie od kosztów stałych.

Ad. 4. Gdy $p = 3$, $y^*(3) = 1$ (z Ad 1). Wtedy jednak zysk wyniesie

$$\pi(1) = 3 * 1 - 1^2 - 1 - f_c = 1 - f_c.$$

Zatem

$$\pi(1) \geq 0 \Leftrightarrow 1 - f_c \geq 0 \Leftrightarrow f_c \in (0, 1].$$

Wtedy przedsiębiorca notuje zysk i będzie uczestniczył w procesie produkcji. Gdy jednak

$$\pi(1) < 0 \Leftrightarrow 1 - f_c < 0 \Leftrightarrow f_c \in (1, \infty)$$

przedsiębiorca poniesie stratę i wycofa się z rynku (cokolwiek wyprodukuje i tak poniesie stratę).

Przykład

Konsumenci na rynku monopolisty zgłaszają popyt w postaci $y^d = 4 - \frac{1}{2}p$, gdzie cena p jest ustalona przez monopolistę.

- 1 Jaka będzie cena, która zaspokoi popyt y (tzn. znajdź funkcję ceny w zależności od popytu)?
- 2 Oblicz optymalny poziom produkcji monopolisty i znajdź cenę jaką wyznaczy, gdy w związku z produkcją ponosi koszty $tc(y) = 5y + f_c$, gdzie $f_c > 0$ oznacza koszty stałe.
- 3 Jaką cenę wyznaczy monopolista?
- 4 Jakie powinny być koszty stałe żeby monopolista nie ponosił strat;
- 5 Znajdź utarg krańcowy monopolisty.

Ad 1. $y^d = D(p)$ to inaczej popyt w zależności od ceny, a poziom produkcji y to podaż. Gdy $y = 4 - \frac{1}{2}p = D(p)$, to otrzymamy cenę, która zaspokoi popyt $p = D^{-1}(y) = 8 - 2y$. Zakładamy, że $y \in [0, 4]$, ponieważ cena nie może być ujemna.

Ad 2. Zysk dla przedsiębiorcy:

$$\pi(y) = (8 - 2y)y - 5y - f_c = 3y - 2y^2 - f_c.$$

dla $y \in [0, 4]$. Ponieważ $\pi''(y) = -4 < 0$, funkcja zysku jest wklęsła. Zatem pochodną przyrównujemy i o ile będzie w dziedzinie, wiemy że tam będzie maksimum.

$$\pi'(y) = 3 - 4y = 0 \Leftrightarrow y = \frac{3}{4}.$$

Ten punkt jest w dziedzinie, więc optymalny poziom produkcji $y^* = \frac{3}{4}$.

Ad 3.

Z punktu 1, $p = 8 - 2y$, więc wstawiając $y = y^* = \frac{3}{4}$ mamy $p^* = 8 - 3/2 = \frac{13}{2}$.

Ad 4. Zysk dla przedsiębiorcy:

$$\pi(y^*) = \frac{9}{4} - \frac{18}{16} - f_c = \frac{18}{16} - f_c = \frac{9}{8} - f_c.$$

Aby przedsiębiorca nie poniósł strat, $\frac{9}{8} - f_c \geq 0$, czyli $f_c \in (0, \frac{9}{8})$.
Gdy $f_c > \frac{9}{8}$, producent wycofa się z rynku.

Ad 5. Dla $y > 0$, utarg to $p * y$ i w naszym przypadku $(8 - 2y)y$ krańcowy to pochodna po y czyli

$$((8 - 2y)y)' = (8y - 2y^2)' = 8 - 4y.$$

Wstawiając optymalną wartość, utarg krańcowy dla optymalnej produkcji wyniesie $8 - 4 * \frac{3}{4} = 5$.